

YALANLARLA HAKİKAT İNŞA EDEN KARAKTER KAZIM KANMAZ VE YALANLAR EŞİĞİNDE EDEBİYAT DÜNYAMIZ

Ali Oktay ÖZBAYRAK

Edebiyat dünyamızda dergilerdeki öyküleriyle ismini duyuran Fatih Baha Aydın, Nisan 2017'de *Bihaber* romanıyla sessiz sedasız okurları selamladı. Akademinin ve meşkin içinden gelen yazar; romanıyla akademinin ciddi bir eleştirisini yaparken karakterleri üzerinden kurduğu dünyada neye, musikiye ve meşke geniş bir yer ayırarak ruhu doyurdu, Peyami Safa, Yaşar Kemal ve Tanpınar'ın eleştirisini yaparken entelektüel sorunları tartıştı ve yalanlar üzerine nasıl bir dünya kurulabileceğini gösterdi. Bunu yaparken kurgusunu hatırat biçiminde tamamladı. Hatıratın içinde sahte bir hatırat yaratarak edebiyat dünyasının nasıl şekillendirebileceğini; akademi, siyaset ve sanat camiasının güçlerini birleştirdiği an tüm doğruları bozarak yeni bir doğru yaratabileceğini gösterdi. Bu yazımızda Kazım Kanmaz karakteri üzerinden edebiyat ve yalan üzerine bir okuma girişimimiz söz konusudur.

Bihaber, Kazım Kanmaz'ın hayatı üzerinden hatırat şeklinde kurgulanan başarılı bir romandır. Bir romanın eleştirisi yapılır, başarısı değerlendirilirken üç noktaya temas edilmektedir.

- Aşk / ölüm çizgisinde yaratılan kurgu
- Toplumsal meselelerin romana yansımaları
- Entelektüel sorunların tartışılması

Bu üç katmanın olup olmadığı, romana iyi bir şekilde yedirilip yedirilmediği edebiyat camiasının dikkatindedir. *Bihaber* romanında, bu üç katmanı da iyi bir şekilde görmekteyiz. Kazım Kanmaz'ı merkeze alarak kurgulanan eser; Kazım Kanmaz'ın aşk hayatı, babasının ölümü etrafında kurgunun iskeletini oluşturmaktır. Bu konuya eğilmeden Kazım Kanmaz ismine dikkat çekmemiz gerekmektedir çünkü Kanmaz soyadı özenle seçilmiştir. Kazım;

kanmayan ama tüm çevresini kandıran, tüm hayatını bir yalanın peşine adan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Bir yalan uğruna, her şeyini feda eder. Çocukluğunda bir kaçış olarak sığındığı yalan kavramı, yetişkinken hayatın içinde olmak ve kendini var etmek için söylediği olguya ve kendini var etme çabasına dönüşür. Yalanı ve hırsı, her zerresini ele geçirmiştir. Biz toplumsal meseleleri de entelektüel sorunların tartışılmasını da Kazım Kanmaz karakteri üzerinden okuruz. Karakterin, tam olarak okura tanıtılıp okurun hayatına sokulması maksadıyla Kazım Kanmaz'ın çocukluktan itibaren tüm hayat hikâyesi okura sunulmuştur.

Merkezi yalanı ve yalanla hakikat inşa etmeyi konu alan romanın bir diğer meselesi de akademi dünyasında oynanan oyunlardır. Edebiyat fakültesinde hocalık yapan Kazım Kanmaz, otuzlu yaşlarındayken bir yalan söylemeye karar vererek hayatında iz bırakan bütün insanları bir potada eritir ve 19. yüzyıl Osmanlı'sında yaşamış zavallı bir kadın ressamı, Suat Hanım'ı yaratır. Gençliğinde ney dersi aldığı ve meşk sohbetleri yaptığı hocasının babasından kalan resimleri sanki 19. yüzyılda yaşamış kadın bir ressam gibi akademi dünyasına duyurur, makaleler ve kitaplar yazıp konferanslar verir. Ülkenin ana gündemini aslında bir yalan üzerine şekillendirir. Bunu yaparken akademi ve siyasetteki ilişkilerini kullanır. Geçmişine anlam vermeye çalışırken kişisel tarihine trajik bir serüven gerçekleştirir. Yazar; tüm bunlar üstüne yarattığı kurguda, toplumsal meseleleri ve entelektüel sorunları iyi bir biçimde işlemiştir.

Hakikat Etrafında Bir Döngü ve Kazım Kanmaz

Roman; 'Hakikati İnkâr', 'Hakikati İdrak', 'Hakikati inşa' adı verilen üç ana bölümden ve yazarın 'Son Peşrev' adını verdiği kitabın yazılma hikâyesini ve bitişini oluşturan kısımla toplam 4 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm, karakterin kurgudaki ruhiyatını etkiler. Peşrev'le açılan bölümde; Kazım Kanmaz hatıratını kaleme almaktadır. Peşrev; alaturka müzikte faslın giriş taksiminden sonra ilk çalınan dört haneli ve dört teslimli parçadır. Bu yüzden peşrev kısmı, kitabın ana bölümünden sayılmamış Son Peşrev'le içindeler dörde tamamlanmıştır. Karakterin tüm yaşamı ise başta söz ettiğimiz asıl üç bölümde karşımıza çıkar.

Başlangıçta, 'Peşrev' bölümünde Kazım Kanmaz'ın itirafları kurgu atmosferini oluşturur ve gerilimi yükseltir. Roman, yalan ve hakikat döngüsündedir.

“RESSAM SUAT HANIM aslında hiç doğmadı, yaşamadı, ölmedi. Onlarca hatta yüzlerce eserin bu sözde Osmanlı aydınının hayatını, eserlerini ve ölümünü konu ettiğine aldırış etmeyin. Suat Hanım, şahsi çıkarlar için yaratılan, hayatı ve eserleri büyük bir dikkatle örülmüş bir yalanlar yumağı.”

Akademide yirmi yılını bir yalan üstüne kuran, Ressam Suat Hanım'ı türlü entrikalarla bilim ve sanat dünyasına bir Osmanlı aydını olarak sokmayı başaran Kazım Kanmaz; yalanlarla kurduğu bir dünyada hüküm süren, kendinin bilincinde bir karakter olarak karşımıza çıkar.

“Doğru, ben bir yalancıyım. Fakat bu durum, dediklerimin gerçek olmadığı anlamına gelmiyor. Bilakis bu, beni diğerlerinden yani söz gelimi yalan söylemeyenlerden daha değerli kılıyor. Söylenmesi en zor gerçekleri sadece yalancılar dile getirebilir. Çünkü onlar, yani gerçek yalancılar, yalandan utanmazlar, sıkılmazlar. Hayır, hem de hiç.”

Yalanlarının bilincinde olup, kendini müdafaa eden bir karakterdir Kazım Kanmaz. ‘Hakikati İnkâr’ bölümünde, karakterin aile hayatı okura verilir. Mecbur kalmadıkça sohbet etmeyen, aynı mekânı solumayan bir anne ve babanın çocuğu olan Kazım Kanmaz; ilk yalan silsilesine annesi ve babasıyla birlikte parka gitmek istediğinde karşılaşır.

“Annem çömelip hizama gelince ‘Babam da gelsin mi?’ diye sordum. ‘Babanın işi var Kazım. O gelemeyecek bizimle.’ Tabii henüz çocuk olduğum için bu cevapla yetinmedim ve soluğu babamın yanında aldım... ‘Bugün de mi çalışacaksın’ diye tekrar sordum. ‘Yo oğlum, bugün iş yok’ diye karşılık verdi. ‘Annem öyle demedi ama’ deyince babamın gözleri annemin çehresini aradı.”

Çocuk yaşta anne-baba ilişkisinden dolayı etrafı yalanlarla örülmeye başlar. Durumu pek parlak olmayan hatta fakir bir ailede, küçük bir evde büyür. Devamlı mesnevi okuyan bir anne ve kendi gerçekliğini sevmese de bundan kaçamayan, bunun sonucunda da geçim derdi yüzünden ne aşka ne de ilahi aşka ayıracak zaman bulamayan bir baba ile karakteri şekillenir. Babası, en uzun altı ay çalışsa da iş değiştirerek sürekli çalışan bir yapıdadır. Ellisinden sonra üniversitede memur olur ve iki üniversite bitirir. Babanın iş hayatındaki bu değişkenlik, hayattayken pek saygı görmemesine bundan dolayı da Kazım Kanmaz'ın karakterindeki saygınlık uğraşına neden olur. Baba figürü, Kazım Kanmaz karakterine her daim yol gösterdiğini düşünen bir figürdür. Otoritedir. Çatışma noktasıdır. Yalan bu yıllarda karakter için kaçıştır.

“Ne bekliyorsun, bilmiyorum. Yani hayattan... Bir beklentin var mı, o bunu sana verecek mi bilmiyorum? Hedefin varsa gençken kovala. Acele et. Yoksa yaşlılıkta bir işe yaramıyor. Gerçekten yaramıyor. Yaramadığı gibi seni de mahvediyor. Zengin olmak mı istiyorsun? Gençken ol! Yaşlılıkta gelen zenginlik ya ahlakını bozar ya da seni kendine bekçi yapar dedi.”

Kazım Kanmaz; devamlı çalışan, ona yol gösterip nasihat veren bir babaya rağmen derslerine çalışmayan, zar zor okulu geçen, ilgisiz, sürekli arkadaşlarıyla gezip takılmayı seçen bir çocuk olarak karşımıza çıkar. Yalanlarla ilişkisi de bundan dolayı başlamıştır. Neden ders çalışmadığı konusunda kızgınlığa kapılan ailesine karşı ilk yalanlarını söylemeye başlar. Yalan, aile kavramının içinde kıvılcımı çakılan ve büyük yangınlar çıkaracak bir gebedir. En yakın arkadaşıyla camide top oynamak için namaz kılma numarası da yapar, soluk soluğa kaldığında ne yaptığını soran annesine karşı camidedim yalanını da söyler. Babası kendine iş bulduğunda gitmemek için annesine mesnevi ile sorular sorar, dini düşündüğünü söyleyip aldatmaya başlar. Yalan kavramı, bu yıllarda bir kaçış olgusu olarak karakterin hayatındadır. Yalan, gün geçtikçe karakterin tüm yaşamına sirayet eder.

Annesi, ney çalması konusunda ısrar eder ve onu Nazif Bey'e gönderir. Meşk sohbetleri başlar.

Teferruattaki Nezaket, Meşkin Karaktere Etkisi ve Hakikati İnkârdan İdrak'e Geçiş

Çocukluk çağlarını ve ilk gençlik dönemlerini yalan ve tembellikle geçiren Kazım Kanmaz'ın Nazif Bey'le tanışmasından sonra hayatı çekidüzene girmeye başlar. Nazif Bey; Kazım'ın ruhunu şekillendiren, ona maneviyat aşılayan ve müzik dersleri veren bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Ney dersi verir, meşk sohbetleri yapar, hatta babası Suat Bey'den kalma tabloları Kazım'a gösterir. Edebiyat fakültesini kazanmasından sonra üniversitede katıldığı Teferruattaki Nezaket Topluluğu ile birlikte yaşam uğraşları değişir. İnkâr boyutundan idrak noktasına geçmeye başlar. Hayata daha farklı bakar.

“Nazif Bey bir keresinde ‘Her iklimin kendine has bir sesi, musikisi vardır.’ demişti. Bunu ilk söylediğinde bir mana verememiştim. Fakat üniversitenin ilk senesi yaptığım uzun yürüyüşlerin neticesinde Nazif Bey'i anlamaya başladım. Gerçekten de buranın, yani eski İstanbul'un kendine has bir sesi, musikisi vardı. Gençliğimdeki Suriçi, ezanın seyyar satıcı çığılığı ile karıştığı; vapur düdüklelerinin martıları simit yemeye çağırıldığı bir yerdi. Fakat şimdi durum başka. Hem iklim, hem musiki değişti.”

Hayatı, mekânı yavaş yavaş idrak etmeye başlayan Kazım Kanmaz; yalnızlığını terk edip üniversitede daha çok vakit geçirir ve Teferruattaki Nezaket Cemiyetine katılır. Burada entelektüel uğraşlar edinir. Aslında zengin aile çocuklarından kurulu olan bu cemiyette kendine yer edinmek, fotoğraf çekebilmek için bir makine alma düşüncesiyle değişmeye başlar.

“... Kazım, uğraşı ve hevesi olmayan, yaptığı her işi yük olarak gören biriydi. Yataktan isteksizce kalkar, okula gitmesi gerektiği için giderdi. Ney üflemesi gerektiği için ney üfler, hayattan kaçmak için hayattan kaçardı. Fakat şimdi durum başkaydı. Kandilli, Göksu, İstinye ve Emre... Onlar beni değiştirmişti. Ve değişmek beni korkutmuyordu. Nazif Bey’in gözlerindeki parıltıyı anlayabiliyordum artık. Onun için ferahfeza, hisar, suzidil ne idiye, benim için de kadraj, gölge, objektif oydu.”

Karakterin değişmesi, kendini bulması ve uğraş edinmesinin önünü kesecek figür olarak baba tekrar karşımıza çıkar. Baba, çatışma ögesi olarak oğlunun bin bir emekle çalışarak aldığı fotoğraf makinesini satar ve onun bu değişimini durdurur. Babaya göre bir makineye bu kadar para verilmez, gereksiz bir uğraştır. Bir daha baba demeyecektir. Kızgındır, değişim bir defa kanına girmiştir. Tüm hayatına etki eder. Belki de karakteri değişecekken karşılaştığı bu engellemeyle tekrar hırsına ve yalanına döner.

“Emre olmasaydı gözümü kullanmayı da eşya soymayı da öğrenemezdim. Hâliyle Suat Hanım da asla bilinmezdi, eserleri de hak ettiği ilgiyi görmezdi. Evet... Bugün Suat Hanım dünya çağında bilinen, hayatı ve eserleri çalışılan bir figürse, bunda Emre’nin yadsınamayacak payı var. Suat Hanım’ın eserlerine bakıp onların aslında birer tabloda fazlası olduklarını görebilmişsem, tuvalerin çizgi ve renklerden ibaret olmadığını, onlarda çok daha büyük cevherlerin gizli olduğunu fark edebilmişsem bu, Emre’nin sayesinde.”

Teferruattaki Nezaket’i bırakınca Feyza adında bir kadına âşık olan Kazım Kanmaz, hem doludizgin bir aşk yaşamaya başlar hem de Nazif Bey’le ney ve meşk derslerine devam eder. Feyza mükemmel derecede ud çalan, Şerif Muhittin’in bütün eserlerini rahatlıkla icra eden, Nazif Bey’in sürekli övdüğü; Kazım’ı da daha fazla çalışmaya, Nazif Hoca’ya daha sık gitmeye telkin eden birisi olarak ana karakterin hayatına etki eder. Kazım karakterinin heyecanını yitirmeye başlamasına bir türlü engel olamaz. Bu arada hem Feyza ile evlilik yoluna girer hem de Nazif Bey ona bodrumda dede yadigarı tabloları gösterir. Nazif Bey’in ansızın ölümü sonrası Suat Bey’in tabloları da Kazım Kanmaz’a kalır. Feyza ile ayrılık, ustanın ve babanın ölümü inkârdan idrake geçişi sağlar.

Bu idrak; fotoğraf, tutku ve vazgeçiş -aşk ve ayrılık- ustanın ve babanın ölümü ile açıklanabilir.

Hakikati idrak; ölüm, akademide iş bulma ve evlilik gibi olgularla kendini tamamlar. Yaşamdan kaçışa değil, karakteri yaşamın ortasında var olmaya iter.

Hakikati İnşa

Bir kaçış olarak motif edilen yalan kavramı, hayatın merkezinde yaşama devam edebilmek için dönüştürüldüğü hakikat olgusudur. Yalandan yaratılan hakikatle beraber karakterler de yaşam döngüsünde kendine yer edinir. Her yalan kendi ortaklarını bulur, büyütür ve ele geçirir. Kazım Kanmaz'ın hakikat inşasında da yalanlarına kimi dostları ortak olacak kimileri de uzak duracak, engellemeye çalışacaktır.

Yalan kavramı, hayat karşısındaki hırsın bir dışavurumudur. Elde edilmek istenen güç, mevki ve adın sonsuza dek anılması arzudur. Bu arzuya ortak olan Harun karakteri, siyasi bir damar üzerinden karşımıza çıkar. Asistanlarından birisi Kazım'ın yanında dururken birisi karşısında durur. Siyasi hırslar, akademide kadro konusu, bu kişileri yalana ortak eder. Yalanlarla hakikat inşa edilir ve bu hakikatin karşısında duranlar yok edilmeye çalışılır.

'Hakikati İnşa', Kazım Kanmaz'ın bodrum katındaki Suat Bey'in tablolarını Suat Hanım diye akademi ve sanat dünyasını kandırarak yarattığı bölümdür. Kafasında bir Suat Hanım portresi hayal eder, birkaç makalede adını geçirir, eski hatıralara eklemeler yapar ve tabloların zaman içinde antikacılardan tek tek ortaya çıkmasını sağlar. Ülkeye suni bir gündem yaratır. Bu esnada da kendi saygınlığını ve bu yalana ortak olanların saygınlığını artırır. Tanpınar'ın notlarını tutan hocası Suzan Hanım'ın kitabını neşrederken yaptığı küçük değişiklikler, aniden çıkan bir Sabahattin Ali mektubu, Abdülhak Şinasi Hisar'ın kaybolmuş gösterilip ortaya çıkan sahte hatıratı, Nihad Sami Banarlı'nın Yahya Kemal'e yazdığı sahte bir yazı, Peyami Safa'nın bir romanının başına konmuş prolog genç akademisyenlerin derinlemesine araştırma yapmadan kaleme aldıkları yazılar, Suat Hanım'ı inşa ederek bu yalanın hakikate dönüşmesini sağlar.

“Burada durmak ve okuyucularına bir açıklama yapmak istiyorum. Sizler, yani akademik camiayı dışarıdan tanıyanlar, sahte vesikalar üretmenin zor bir şey olduğunu düşünebilirsiniz. Ve bu fikre kapılmanız da gayet tabiidir. Evet. Benim de bir zamanlar bu camiaya büyük saygım vardı. Bilhassa talebeyken. Sınıfta işittiğim fikirlerin ve yorumların derin bir altyapısı vardı

bana göre. Kulağa öyle geliyordu çünkü. Fakat ne zaman ki akademisyen oldum, işin iç yüzünü gördüm. Hayattan düpedüz korkuyorduk biz. Biz yani hocalar... Sonra rakamlar... Ve kelimeler. Meslektaşlarım onlarla sanki birer oyuncakmış gibi oynuyor, onları tereddüt etmeden değiştiriyordu. Yalan söylemeye biraz mecburduk, çünkü kendimizce bir dünya yaratmıştık ve bunun yıkılmasını istemiyorduk. Dedim ya korkuyorduk.”

Hakikat inşa edildikten sonra her şeyin ortaya çıkmaması için hakikati koruma telaşı başlar. Akademisyenler, siyasiler bu yalanı korumaya ve sürdürmeye çalışsa da her yalan bir gün ortaya çıkmaya mahkûmdur. Suat Hanım diye edebiyat ve sanat dünyasına tanıtılan tabloların aslında taklit resimler olduğu ortaya çıktıkça hakikatin tahribi başlar. Yalanla kazanan kim varsa kaybeder, itibarlarını ve makamlarını yitirir.

‘Son Peşrev’de her şeyini yitirmiş, inancını kaybetmiş Kazım Kanmaz elindeki kibritle kalan son tabloyu yakmaya niyetlenir.

Son Peşrev Niyetine Son Söz

Yalanı merkezine alan bu romanda Fatih Baha Aydın, yarattığı karakter üzerinden hem yalan kavramını irdeliyor hem de toplumsal yapıya değinerek romanına sağlam katmanlar atmış durumda. Entelektüel sorunları da edebiyat fakültesinde hocalık yapan karakteri Kazım Kanmaz üzerinden tartışabiliyor. Tanpınar ve Yaşar Kemal üzerinden bu sorunların tartışılması, romana ayrı bir değer katmış durumda. Musiki öğeleri de kullanılarak yapı iyice sağlamlaştırılmış. Kesinlikle üstüne söyleyecek daha çok söz var; tartışılması ve idrak edilmesi gereken bir roman.

Fatih Baha AYDIN, *Bihaber*,
Ötüken, Nisan 2017